

Pregled međunarodnih dokumenata u području zaštite ljudskih prava LGBTIQ osoba u obrazovanju 2006. – 2022.

Naslov:

Pregled međunarodnih dokumenata u području zaštite ljudskih prava
LGBTIQ osoba u obrazovanju, 2006. – 2022.

Autorstvo:

Amir Hodžić i Lezbijska organizacija Rijeka "LORI"

Lektura:

Sandra Antulov

Oblikovanje:

Ana Labudović

Rijeka, 2023.

Projekt "Podržimo uključivo obrazovanje – gradimo sigurnu budućnost" je podržan sa 129.600,00€ financijske podrške Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova. Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost udruge Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“ i ne odražava nužno stavove država donatorica i Upravitelja Fonda.

Pregled međunarodnih dokumenata u području zaštite ljudskih prava LGBTIQ osoba u obrazovanju

Ovaj izvještaj sadržava pregled međunarodnih dokumenata (strategija, rezolucija, istraživanja, studija i izvještaja) koji se odnose na područje zaštite ljudskih prava LGBTIQ djece i mladih te na suzbijanje homofobije, bifobije i transfobije u sustavu obrazovanja. Obuhvaćeni su dokumenti koje je objavila Europska komisija, Europski parlament, Vijeće Europe i Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) u razdoblju od 2006. do travnja 2022. godine.

Razdoblje od 2006. do svibnja 2016.

Ukazujući na prisutnost homofobije u zemljama članicama i pozivajući se na načela iz međunarodnog javnog prava, Europski je parlament dao jasan znak da neće tolerirati homofobiju unutar svojih granica.

U Rezoluciji o suzbijanju homofobije u Europi iz 2006. godine Europski parlament „zahtijeva od zemalja članica i Komisije da poboljšaju borbu protiv homofobije kroz edukaciju, kao što su kampanje protiv homofobije u školama, na sveučilištima i u medijima, jednako kao i u administrativnom, sudbenom i zakonskom smislu“.

Vijeće Europe u Rezoluciji 1728 (2010) „Diskriminacija na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta“ navodi kako su mlade LGBT osobe prisiljene suočavati se sa široko rasprostranjenim vršnjačkim nasiljem i/ili zlostavljanjem, što na njih ostavlja teške posljedice. Ponekad i sami nastavnici/nastavnice nisu od pomoći i ne pružaju potporu, a školski obrazovni program ignorira LGBT pitanja te zapravo generira homofobične i transfobične stavove. Poguban za samo mentalno zdravlje mlade LGBT osobe jest i zajednički utjecaj diskriminatornih stavova društva i odbacivanja članova/članica obitelji, na što ukazuje i povećan broj suicida mladih LGBT osoba u odnosu na onaj kod šire mladenačke populacije. Rezolucija ukazuje na važnost nekritiziranja pretpostavljene ili stvarne spolne orijentacije mladih, naročito kod onih mlađih od 18 godina, i poziva na prepoznavanje štetnih posljedica za dobrobit i osobni rast mladih osoba, do kojih dovodi omalovažavanje nečijeg seksualnog identiteta ili ponižavajuće postupanje na toj osnovi.

U preporuci CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrice Vijeća Europe državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta iz 2010. godine stoji: „Uzimajući u obzir primarno interes djeteta, države članice trebaju poduzeti

potrebne zakonodavne i druge mjere usmjerene na obrazovne djelatnike i djelatnice, učenike i učenice, kako bi osigurale učinkovito uživanje prava na obrazovanje bez diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta; ovo posebice uključuje očuvanje prava djece i mladih na obrazovanje u sigurnom okruženju, bez nasilja, zlostavljanja, socijalne isključenosti ili drugih oblika diskriminirajućeg i ponižavajućeg postupanja povezanog sa seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom.“

Kako bi se u školama promovirala međusobna tolerancija i poštovanje, potrebno je poduzeti mjere na svim razinama, uključujući „pružanje objektivnih informacija o spolnoj orijentaciji i rodnom identitetu u školskim kurikulumima i nastavnim materijalima te pružanje informacija, zaštite i potpore“ učenicima i učenicama s ciljem da im se omogući da „žive u skladu s vlastitom seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom“. Države članice potiču se na donošenje i provođenje školskih politika ravnopravnosti i sigurnosti te omogućavanje primjerenih obrazovnih pomagala i izobrazbe za nastavnike/nastavnice koji će im pomoći u suzbijanju diskriminacije.

Posebno izvješće Vijeća Europe¹ potvrdilo je da je maltretiranje pripadnika/pripadnica LGBT populacije u obrazovnom sustavu stvarnost te da se u školama rijetko daju objektivne informacije o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Vlade država članica trebale bi:

- Promicati poštovanje i uključivanje pripadnika i pripadnica LGBT populacije u školi te raditi na objektivnim znanjima o pitanjima vezanima uz seksualnu orijentaciju i rodni identitet u školi i u drugim obrazovnim ustanovama.
- Boriti se protiv maltretiranja i uznemiravanja LGBT učenika/učenica i osoblja. Škole bi trebale biti sigurne sredine za LGBT učenice/učenike i osoblje, a nastavnici i nastavnice trebali bi imati na raspolaganju sredstva kojima mogu učinkovito odgovoriti na maltretiranje i uznemiravanje LGBT učenika i učenica.

4

Zaštita prava djece i mladih na obrazovanje u sigurnom okruženju (bez nasilja, zlostavljanja, socijalne isključenosti i drugih oblika diskriminacije vezanih uz spolnu orijentaciju i/ili rodni identitet) zadaća je država – tako stoji u Preporuci CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica državama članicama. Države također trebaju odgovarajućim mjerama osigurati da ravnatelji/ravnateljice, nastavnici/nastavnice i stručni suradnici/suradnice znaju uočiti, analizirati i djelotvorno reagirati na svaki oblik ovakve diskriminacije u školama. Učenici/učenice lezbijke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe koje su žrtve isključenosti i nasilja ne bi se smjeli izdvajati ili izolirati radi zaštite, već bi trebalo utvrditi njihov najbolji interes i voditi se njime, dok mjere za ispravljanje takve

¹ Diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Europi, 2011.

situacije treba usmjeriti protiv počinitelja/počiniteljica.²

Od država se traži i da promiču aktivnosti koje učenicima/učenicama osiguravaju pristup informacijama o spolnoj orijentaciji i rodnom identitetu te da podupiru usvajanje kodeksa ponašanja protiv homofobičnih i transfobičnih stavova te svakog drugog diskriminatornog djelovanja. Kako bi povećale informiranost i razumijevanje problematike diskriminacije na osnovi spolne orijentacije i/ili rodnog identiteta među nastavnicima/nastavnicama, učenicima/učenicama i roditeljima, države trebaju omogućiti i izradu priručnika za nastavno osoblje te promicati organiziranje kampanja i drugih aktivnosti u školama usmjerenih na borbu protiv homofobije i transfobije, a koje uključuju LGBT udruge i aktiviste/aktivistkinje.³

Odbor za prava djeteta UN-a potvrđuje da spolna orijentacija predstavlja zabranjenu osnovu diskriminacije i da mnoge mlade lezbijke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe nemaju pristup odgovarajućim informacijama, podršci i neophodnoj zaštiti kako bi im se omogućilo da žive svoju spolnu orijentaciju te ističe potrebu promicanja ljudskih prava adolescenata/adolescentica.⁴ Povijesnom rezolucijom UN-a smatra se Rezolucija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu iz 2011. godine, kojom je UN-ovo Vijeće za ljudska prava izglasalo nužnost postojanja jednakih prava za sve bez obzira na spolnu orijentaciju i rodni identitet te zatražilo istraživanje diskriminatornih zakona i nasilja protiv pojedinaca/pojedinki zbog njihove spolne orijentacije.

5

Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) izradila je 2010. izvještaj o položaju LGBT osoba u Europskoj uniji. U izvještaju „Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in the EU Member States“⁵ zaključuje se da se u nekim zemljama članicama EU-a, zahvaljujući zakonima i društvenoj praksi, popravlja položaj LGBT osoba, dok se u drugima prava LGBT osoba zanemaruju i ograničavaju. Kada je riječ o informiranju tinejdžera/tinejdžerica o LGBT pitanjima, pozitivan primjer stiže iz Njemačke, gdje se u školama provodi program „Škole bez homofobije“, i iz Francuske, u kojoj je problem homofobije ugrađen u obrazovni program. Nizozemska je 2008. usvojila trogodišnju nacionalnu strategiju borbe protiv homofobije, a jedna je od mjera i prikazivanje istospolnih parova u školskim udžbenicima. Slične inicijative imaju Velika Britanija, Estonija i Španjolska.

2 Memorandum s objašnjenjima [CM(2010)4add3finalE] Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, Upravni odbor za ljudska prava (CDDH) Vijeća Europe, 31. ožujka 2010.

3 Isto.

4 Zaključne primjedbe Odbora za prava djeteta: Velika Britanija i Sjeverna Irska, CRC/C/15/Add.188, 9. listopada 2002.

5 „Homofobija, transfobija i diskriminacija na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta u zemljama članicama EU-a“. Djelomično dostupno i na hrvatskom.

Dana 25. listopada 2012. Europski parlament usvojio je direktivu⁶ koja priznaje postojanje potrebe uspostavljanja mjera specifične zaštite žrtava zločina koji su počinjeni zbog predrasuda ili diskriminirajućih stavova prema osobnim karakteristikama žrtava te koja osigurava zaštitu i pomoć žrtvama zločina na temelju spola, rodnog identiteta ili izražavanja i spolne orijentacije. Važnost je te direktive u tome što će njome biti obuhvaćene sve trans i rodno nenormativne osobe. To je prvi put da pravni akti EU-a spominju rodno izražavanje, koje uključuje i odijevanje, govor i ponašanje. Zemlje članice EU-a imat će tri godine da u potpunosti provedu ovu direktivu, dok će ILGA-Europe pratiti proces provedbe.

Europski parlament donio je 2012. godine i dvije rezolucije, Rezoluciju o borbi protiv homofobije u Europi i Rezoluciju o stanju temeljnih prava u Europskoj Uniji, u kojima se oštro osuđuje diskriminacija na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta, a od država članica traži se da lezbijkama, gejevima, biseksualnim i transrodnim osobama osiguraju zaštitu u slučaju homofobičnog govora i nasilja. Države članice pozivaju se na snažnije djelovanje protiv homofobije, diskriminacije i nasilja na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta te na zaštitu slobode izražavanja i okupljanja posebno u vezi s povorkama ponosa. Države članice također bi trebale istospolnim parovima osigurati poštovanje, dostojanstvo i zaštitu u jednakoj mjeri kao što to ima ostatak društva.

Rezolucija Europskog parlamenta od 4. veljače 2014. godine o planu EU-a protiv homofobije i diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta (tzv. Izvješće Lunacek) oštro osuđuje svaku diskriminaciju na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta te izražava iznimno žaljenje što se temeljna prava lezbijki te homoseksualnih, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba (LGBTI) u Europskoj uniji i dalje ne podržavaju u potpunosti.

6

Europski parlament pozvao je Komisiju da „iskoristi svoju nadležnost u najvećoj mogućoj mjeri, uključujući olakšavanje razmjene dobrih praksi među državama članicama“ te da pripremi smjernice za provođenje direktiva o pravima građana/građanki EU-a i članova/članica njihovih obitelji na slobodno kretanje i nastanjivanje na teritoriju članica EU-a „tako da se poštuju svi oblici obitelji zakonski priznati nacionalnim zakonima zemalja članica“. Države članice pozvane su da „ispune svoje obveze u skladu sa zakonodavstvom EU-a i preporukom Vijeća Europe o mjerama za suzbijanje diskriminacije na temelju spolne orijentacije i rodnog identiteta“.

U posljednje dvije godine međunarodne organizacije u sve većoj mjeri prepoznaju problem diskriminacije i nasilja na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta u školskom okruženju te se njime započinju

⁶ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda u području prava, pomoći i zaštite za žrtve kaznenih djela, koja zamjenjuje Okvirnu odluku Vijeća 2001/220/JHA.

baviti. Potreba za razvijanjem i provođenjem zakonā, politika i obrazovnih programa usmjerenih na suzbijanje homofobije i transfobije u školama istaknuta je u desetak različitih dokumenata.

Na razini Europe to se odnosi na usvojene rezolucije Europskog parlamenta o stanju temeljnih ljudskih prava u EU-u⁷, o osnaživanju djevojaka kroz obrazovanje⁸ i o ulozi interkulturalnog dijaloga, kulturne različitosti i obrazovanja u promicanju temeljnih vrijednosti Europske unije⁹ te na Rezoluciju Vijeća Europe od 29. siječnja 2016. o pristupu školi i obrazovanju za svu djecu (2097 (2016)). Također, izvješće Agencije Europske unije za temeljna prava „Professionally speaking: challenges to achieving equality for LGBT people“, objavljeno u ožujku 2016. godine, pokazuje da u školama postoji manjak objektivnih informacija o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu te da stručnjaci i stručnjakinje u obrazovanju nisu dovoljno osviješteni i upoznati s potrebama mladih LGBTI osoba, što često dovodi do negativnih stavova i obrazaca ponašanja. Izvješće preporučuje da države članice trebaju zajedno s obrazovnim institucijama i školama razvijati usmjerene kampanje kako bi škole postale sigurnija okruženja za LGBTI osobe.

Na problem homofobičnog i transfobičnog nasilja u obrazovnim institucijama ukazuju i Ujedinjeni narodi u nekoliko dokumenata.

Izvješće visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava o diskriminaciji i nasilju nad pojedincima zbog njihove spolne orijentacije ili rodnog identiteta (A/HRC/29/23) od 4. svibnja 2015. prepoznaje da mnoge mlade LGBTI osobe unutar školskog okruženja doživljavaju diskriminaciju, zlostavljanje i nasilje, što može dovesti do napuštanja školovanja i prouzročiti osjećaje izoliranosti, depresije, a u nekim slučajevima i samoubojstvo. Izvješće navodi da ograničavajuće informacije, stereotipi i predrasude o seksualnosti koje su prisutne u obrazovnim sadržajima mogu doprinijeti nasilju i izložiti mlade LGBTI osobe zdravstvenim rizicima. Države se u izvješću pozivaju na suzbijanje diskriminacije donošenjem nacionalnih antidiskriminacijskih obrazovnih standardā, razvijanjem programa protiv zlostavljanja, uspostavljanjem sustava pomoći i podrške LGBTI mladima te omogućavanjem sveobuhvatnog seksualnog obrazovanja.

Od iznimnog je značaja i jedinstveno, globalno UNESCO-ovo izvješće o homofobičnom i transfobičnom nasilju u školama i odgovorima

7 Rezolucija Europskog parlamenta od 8. rujna 2015. o stanju temeljnih ljudskih prava u Europskoj uniji (2013. – 2014.), P8_TA(2015)0286.

8 Rezolucija Europskog parlamenta od 9. rujna 2015. o osnaživanju djevojaka kroz obrazovanje, P8_TA(2015)0312

9 Rezolucija Europskog parlamenta od 19. siječnja 2016. o ulozi međukulturalnog dijaloga, kulturne različitosti i obrazovanja u promicanju temeljnih vrijednosti EU-a, P8_TA-PROV(2016)0005.

obrazovnog sektora objavljeno u svibnju 2016. godine¹⁰ te odgovarajući Poziv ministara/ministrica obrazovanja na djelovanje¹¹ – prvi takve vrste na ovoj razini političkog odlučivanja. Izvješće donosi pregled podataka na svjetskoj razini o nasilju na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta u školama, opisuje negativne utjecaje diskriminacije i zlostavljanja na LGBTI učenike/učenicice te predstavlja dobre prakse obrazovnog sustava u suzbijanju homofobije i transfobije.

UNESCO preporuča sveobuhvatni pristup ovom problemu, uključujući razvijanje relevantnih nacionalnih i školskih politika, kurikuluma i obrazovnih materijala, osiguravanje obuke i podrške nastavnom osoblju i podrške za mlade LGBTI osobe te provođenje edukacijskih i informativnih kampanja u suradnji s civilnim društvom i širom školskom zajednicom.

Razdoblje od srpnja 2016. do travnja 2022.

U proteklom su razdoblju međunarodne organizacije bile izrazito aktivne u nastojanjima da propisima i politikama utječu na suzbijanje diskriminacije i nasilja prema LGBTIQ osobama kao i na poticanje ostvarivanja njihove pune ravnopravnosti i društvene uključenosti. Na razini Europe ti su naponi rezultirali prvom dosad donesenom strategijom Europske unije (EU) za LGBTIQ ravnopravnost pod nazivom „Unija ravnopravnosti: Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.“¹², koja je objavljena u studenome 2020. godine. Strategija, koju je predstavila Europska komisija, utvrđuje niz ciljanih mjera raspoređenih u četiri područja: rješavanje problema diskriminacije, sigurnost LGBTIQ osoba, izgradnja uključivih društava i predvođenje borbe za ravnopravnost LGBTIQ osoba u cijelom svijetu. Te će se mjere dodatno pojačati uključivanjem pitanja ravnopravnosti u sve politike, zakonodavstvo i programe financiranja EU-a.

Što se tiče područja obrazovanja, Strategija određuje da će Komisija „poticati razmjenu najbolje prakse među državama članicama i stručnjacima u području osiguravanja sigurnog i uključivog obrazovanja za svu djecu, mlade i odrasle“ te „podupirati države članice kako bi poboljšale sigurno i uključivo obrazovanje za LGBTIQ djecu i mlade“, istovremeno potvrđujući da je promicanje uključivijeg obrazovanja u interesu svih učenika/učenica, studenata/studentica i građana/građanki te da „pomaže u suzbijanju stereotipova i izgradnji pravednijeg društva za sve“. Kao primjer navodi se nova stručna skupina, uključena u Komunikaciju

10 Out in the Open: Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression. Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO), 2016.

11 Call for Action by Ministers: Inclusive and equitable education for all learners in an environment free from discrimination and violence, svibanj 2016.

12 Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020–2025.

o uspostavi europskog prostora obrazovanja do 2025.¹³, „koja izrađuje prijedloge strategija za stvaranje poticajnog obrazovnog okruženja za skupine kod kojih postoji rizik od ostvarivanja nezadovoljavajućih rezultata i za podupiranje dobrobiti u školi“. Ta stručna skupina „razmotrit će pitanja rodnih stereotipova u obrazovanju, vršnjačkog nasilja i seksualnog uznemiravanja“. Strategija usto spominje i, tada još buduću, sveobuhvatnu strategiju Europske komisije za prava djeteta kojom će se osigurati „neselektivni pristup pravima, zaštiti i uslugama i za LGBTIQ djecu“.

Strategija EU-a o pravima djeteta¹⁴ predstavljena je u ožujku 2021. godine i donosi nekoliko ciljanih mjera koje se direktno odnose na LGBTIQ djecu. Tako se uz mjeru 2.2. *Osiguranje prava na zdravstvenu zaštitu za svu djecu* navodi da „neke skupine djece, primjerice LGBTIQ djece, možda imaju specifične potrebe kad je riječ o mentalnom i fizičkom zdravlju koje je potrebno riješiti na odgovarajući način“. Nadalje, mjera 2.3. *Izgradnja uključivog i kvalitetnog obrazovanja* potvrđuje da bi „pristup uključivom i kvalitetnom obrazovanju bez segregacije trebalo zajamčiti, među ostalim, jednakim postupanjem bez obzira na spol i seksualnu orijentaciju“. U sklopu mjere 3. *Suzbijanje nasilja nad djecom i osiguravanje zaštite djece* ukazuje se na rezultate istraživanja „A long way to go for LGBTI equality“ iz 2020. godine, koje je provela Agencija EU-a za temeljna prava i koji pokazuju da je 51% ispitanica/ispitanika u dobi od 15 do 17 godina prijavilo uznemiravanje u školi i da se 15% ispitanica/ispitanika suočilo s uznemiravanjem na internetu zbog svoje seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta. Kao jedna od ključnih mjera Komisije u ovom području izdvaja se i podupiranje razmjene „dobrih praksi o okončanju nevitanih kirurških i medicinskih intervencija“ na interpolnoj djeci i adolescentima/adolescenticama koje se poduzimaju kako bi se postiglo usklađivanje s tipičnom definicijom muškog ili ženskog spola a da pritom same interpolne osobe ili njihovi roditelji nisu dali svoj puni informirani pristanak (sakaćenje interpolnih organa).

Navedeno istraživanje Agencije EU-a za temeljna prava uključilo je gotovo 140.000 LGBTI osoba, a ovoga puta, za razliku od prvog istraživanja iz 2012. godine, sudjelovale su i osobe u dobi između 15 i 17 godina. Rezultati pokazuju da je školsko okruženje i dalje nesigurno za mnoge LGBTI učenice/učenike. Što se tiče Republike Hrvatske, podaci govore o samo 4% ispitanih osoba koje su otvorene o svojoj seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu u školi, dok je 63% njih izjavilo da u potpunosti skriva svoj LGBTI identitet. Usto, njih svega 6% reklo je kako se o LGBTI temama tijekom njihovog obrazovanja govorilo na pozitivan način, 21% ispitanica/ispitanika izjavilo je kako se o tim temama govorilo negativno (što predstavlja najveći postotak u svim uključenim državama), dok ih

13 Communication on achieving the European Education Area by 2025.

14 EU strategy on the rights of the child.

je 42% navelo kako se o LGBTI temama uopće nije govorilo. Preporuke Agencije EU-a za temeljna prava odnose se na razvijanje i primjenu strategija i smjernica za suzbijanje homofobije, bifobije i transfobije, reviziju kurikuluma i nastavnih materijala s ciljem ukidanja predstavljanja LGBTI osoba s patološkim konotacijama, razvijanje modela vršnjačke edukacije te razmjenu dobrih obrazovnih praksi, a sve kako bi se stvorilo sigurno i podržavajuće školsko okruženje za svu LGBTI djecu i mlade.

Radna grupa za promicanje zajedničkih vrijednosti i uključivog obrazovanja Europske komisije 2021. je godine objavila publikaciju „Thematic Fiche: Education and LGBTIQ Diversity“. Publikacija sadržava sveobuhvatan pregled termina i definicija, ključnih istraživanja i dokaza te dosadašnjeg rada Komisije i drugih međunarodnih organizacija kao i izbor dobrih praksi, koji uključuje i projekt „Humano obrazovanje – odgovorno društvo“, a koji zajedno provode LORI, PaRiter, SOS Rijeka i Centar za ženske studije pri Filozofskom fakultetu u Rijeci.

U posljednjih nekoliko godina Europski parlament usvojio je niz rezolucija koje, među ostalim, ukazuju na problem diskriminacije LGBTIQ djece i mladih u obrazovnom sustavu i kojima se pozivaju države članice na razvijanje i provedbu uključivih obrazovnih modela. Tako se rezolucijom o budućnosti popisa mjera za poboljšanje ravnopravnosti LGBTI osoba u EU-u (2019. – 2024.)¹⁵ poziva Komisija da „državama članicama olakša i da ih podrži u provedbi visokokvalitetnih i sveobuhvatnih obrazovnih programa o seksualnosti i vezama kojima se pružaju informacije i obrazovanje o spolnom i reproduktivnom zdravlju i pravima na način koji se ne temelji na osudama, koji je pozitivno intoniran i koji uključuje pripadnike skupine LGBTI“. Rezolucijom se također poziva i na poboljšanje razmjene dobrih praksi u tom području te na donošenje potrebnog zakonodavstva koje bi zajamčilo poštovanje, promicanje i zaštitu prava LGBTI djece.

Rezolucija o javnoj diskriminaciji i govoru mržnje protiv pripadnika zajednice LGBTI, uključujući „zone bez LGBTI-ja“¹⁶ (2019/2933(RSP)) prepoznaje da je „uključivo obrazovanje ključno za stvaranje sigurnih školskih sredina u kojima mogu napredovati sva djeca“, uključujući djecu pripadnike/pripadnice LGBTI zajednice, te osuđuje činjenicu da u nekim državama članicama tijela javne vlasti sprječavaju škole u izvršavanju uloge promicanja temeljnih prava i zaštite LGBTI osoba. Rezolucijom se pozivaju Komisija i države članice da „poduzmu konkretne mjere za zaustavljanje diskriminacije nad pripadnicima skupine LGBTI, koja može dovesti do vršnjačkog nasilja nad njima, njihova zlostavljanja ili izolacije, osobito u obrazovnom okruženju“. Usto se naglašava „važnost obrazovanja u području zdravlja i seksualnosti, posebno za djevojčice i mlade pripadnike skupine LGBTI, na koje posebno utječu nepravedne rodne

¹⁵ Resolution on the future of the LGBTI List of Actions (2019–2024).

¹⁶ Resolution on public discrimination and hate speech against LGBTI people, including LGBTI free zones.

norme“, te se ističe da „takvo obrazovanje mora uključivati podučavanje mladih o vezama koje se temelje na rodnoj ravnopravnosti, pristanku i uzajamnom poštovanju, čime se sprečavaju i suzbijaju rodni stereotipi, mržnja protiv pripadnika skupine LGBTI i rodno uvjetovano nasilje“.

I Rezolucijom o pravima djece u pogledu strategije EU-a o pravima djeteta¹⁷ (2021/2523(RSP)) pozivaju se države članice da „zajamče pravo na uključivo obrazovanje i da osiguraju pristup sveobuhvatnim informacijama o spolu i seksualnosti“ prilagođenima dobi kao i pristup zdravstvenoj skrbi u području spolnog i reproduktivnog zdravlja i edukaciji o odnosima. Također se naglašava međusektorski pristup kojim se uzimaju u obzir različiti oblici diskriminacije kojoj su djeca izložena, a među ostalima i djeca pripadnice/pripadnici skupine LGBTIQ.

Uz navedene i Rezolucija o proglašenju EU-a prostorom slobode za osobe LGBTIQ¹⁸ (2021/2557(RSP)) te Rezolucija o pravima pripadnika zajednice LGBTIQ u EU-u¹⁹ (2021/2679(RSP)) ukazuju na postojeću diskriminaciju u području obrazovanja te na visoku stopu fizičkih, emocionalnih i seksualnih napada na internetu i izvan njega, što dovodi do zabrinjavajućeg broja samoubojstava među mladim pripadnicima/pripadnicama LGBTIQ zajednice. Rezolucije također osuđuju sve oblike nasilja ili diskriminacije na temelju spola ili seksualne orijentacije.

Vijeće Europe u proteklom je razdoblju pratilo provedbu Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta te je 2019. godine objavilo izvještaj²⁰ koji uključuje i prikaz stanja u području obrazovanja. U cjelini vidljiv je napredak te povećanje broja država čije nacionalne politike izričito zabranjuju diskriminaciju na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta u obrazovnom sistemu. Isto tako narastao je i broj država u kojima je za obrazovne djelatnike i djelatnice osigurana edukacija i podrška za rad na LGBTI pitanjima te onih u kojima nastavni kurikulumi sadržavaju objektivne i provjerene informacije o seksualnim i rodnim identitetima. Međutim očita je i velika neujednačenost među državama članicama u sustavnosti i dosegu intervencija koje teže većoj LGBTI uključivosti. U nekim državama rad na LGBTI pitanjima ovisi o mogućnostima i volji pojedine škole i/ili nastavnice/nastavnika; često nastava o LGBTI pitanjima nije obvezan dio kurikuluma, a primjetan je i nedostatak odgovarajuće edukacije i podrške obrazovnim djelatnicama/djelatnicima u suzbijanju nasilja i diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta. U

17 Resolution on children's rights in view of the EU Strategy on the rights of the child.

18 Resolution on the declaration of the EU as an LGBTIQ Freedom Zone.

19 Resolution on LGBTIQ rights in the EU.

20 CDDH Report on the implementation of Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity.

iznesenim preporukama pozivaju se države članice da preispitaju nacionalne obrazovne kurikulume kako bi osigurale uključivanje činjeničnih i neosuđujućih informacija o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu te da pružaju stalnu podršku (uključujući obuku, smjernice i resurse) nastavnicima, nastavnicama i drugom obrazovnom osoblju kako bi se oni osjećali kompetentnima i sigurnima u sprječavanju i suzbijanju nasilja i diskriminacije temeljenih na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

Parlamentarna skupština Vijeća Europe u Rezoluciji 2417 (2022) „Suzbijanje rastuće mržnje prema LGBTI osobama u Europi“²¹ poziva države članice da, među ostalim, osiguraju djeci pružanje objektivnih, nestigmatizirajućih informacija o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i spolnim karakteristikama.

Značajan je i izvještaj „Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/expression or sex characteristics in Europe“ iz 2018. godine, koji je Vijeće Europe objavilo u suradnji s UNESCO-om. Izvještaj se osvrće na nasilje počinjeno na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta/izražavanja i spolnih karakteristika u europskim školama, istražuje odgovore obrazovnog sektora u prevenciji i suzbijanju nasilja nad LGBTIQ učenicama/učenicama te donosi preporuke za poboljšanje rada nacionalnih obrazovnih sustava u ovom području. U izvještaju se navodi da su najdjelotvornija sveobuhvatna rješenja koja se sastoje od sljedećeg: relevantnih nacionalnih i školskih politika; kurikuluma i nastavnih materijala koji podržavaju raznolike; podrške i obuke za obrazovne djelatnice/djelatnike; podrške LGBTIQ učenicama i učenicima; suradnje s civilnim društvom te praćenja nasilja i vrednovanja intervencija.

Problemi nasilja i zlostavljanja u školi koji se temelje na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu/izražavanju istaknuti su i u dva globalna UNESCO-ova izvještaja: „School violence and bullying: Global status report“ iz 2017. godine i „Behind the numbers: Ending school violence and bullying“ iz 2019. godine. U izvještajima se potvrđuje da su djeca i adolescenti/adolescentice čija seksualna orijentacija, rodni identitet ili izražavanje nisu u skladu s tradicionalnim društvenim ili rodnim normama izrazito pogođeni školskim nasiljem i zlostavljanjem. Usto, UNESCO-ova publikacija „Bringing it out in the open: Monitoring school violence based on sexual orientation, gender identity or gender expression in national and international surveys“ iz 2019. godine nudi preporuke utemeljene na dokazima o tome kako provoditi istraživanja i pratiti problem nasilja na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili izražavanja u obrazovnom sustavu.

Popis dokumenata

Deklaracija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, Opća Skupština UN-a, 18. prosinca 2008.

Direktiva 2012/29/EU Europskog Parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda u području prava, pomoći i zaštite za žrtve kaznenih djela, koja zamjenjuje Okvirnu odluku Vijeća 2001/220/JHA.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Vijeće Europe, 4. studenog 1950., NN, MU, br. 6/99, 8/99, 14/02, 9/05, 1/06, 2/10.

Izvešće Visoke povjerenice Ujedinjenih naroda za ljudska prava o diskriminatornim zakonima i praksama te nasilju nad pojedincima zbog njihove spolne orijentacije ili rodnog identiteta, A/HRC/19/41, Ujedinjeni narodi, 17. studenog 2011.

Izvešće Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava o diskriminaciji i nasilju nad pojedincima zbog njihove spolne orijentacije ili rodnog identiteta, A/HRC/29/23, Ujedinjeni narodi, 04. svibnja 2015.

Konvencija o pravima djeteta, Opća skupština Ujedinjenih naroda, 20. studenog 1989., NN, MU, 12/1993.

Međunarodne stručne smjernice za seksualnu edukaciju, UNESCO, 2009.

Memorandum s objašnjenjima [CM(2010)4add3finalE] Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrice državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, Upravni odbor za ljudska prava (CDDH) Vijeća Europe, 31. ožujka 2010.

Odluka Europskog odbora za socijalna prava od 30. ožujka 2009. o pritužbi Međunarodnog centra za pravnu zaštitu ljudskih prava (INTERIGHTS) protiv Hrvatske 45/2007.

Opća deklaracija o ljudskim pravima, Ujedinjeni narodi, 10. prosinca 1948., NN, MU 12/2009.

Opći komentar br. 4: Zdravlje i razvoj adolescenata u kontekstu Konvencije UN-a o pravima djeteta, CRC/GC/2003/4, Odbor za prava djeteta UN-a, srpanj 2003.

Opći komentar Odbora za ekonomska, socijalna i kulturna prava Ujedinjenih naroda od 4. ožujka 2016. o pravu na seksualno i reproduktivno zdravlje, (E/C.12/GC/22).

Preporuka 1915 (2010) „Diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta“, Vijeće Europe, 29. travnja 2010.

Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija. Unija ravnopravnosti: Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025. Bruxelles, 12. 11. 2020. COM(2020) 698 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0698>

Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o uspostavi europskog prostora obrazovanja do 2025. COM/2020/625 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52020DC0625>

Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija. Strategija EU-a o pravima djeteta. Bruxelles, 24. 3. 2021. COM(2021) 142 final. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e769a102-8d88-11eb-b85c-01aa75ed71a1.0023.02/DOC_1&format=PDF

A long way to go for LGBTI equality. European Union Agency for Fundamental Rights, 2020. <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>

Thematic Fiche: Education and LGBTIQ Diversity. ET 2020 Working Group on Promoting Common Values and Inclusive Education, 2021. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/305973ae-5164-11eb-b59f-01aa75ed71a1>

Rezolucija Europskog parlamenta od 14. veljače 2019. o budućnosti popisa mjera u korist pripadnika skupine LGBTI (2019./2573(RSP)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0129_HR.html

Rezolucija Europskog parlamenta od 18. prosinca 2019. o javnoj diskriminaciji i govoru mržnje protiv pripadnika zajednice LGBTI, uključujući „zone bez LGBTI“ (2019./2933(RSP)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0101_HR.html

Rezolucija Europskog parlamenta od 11. ožujka 2021. o pravima djece u pogledu strategije EU-a o pravima djeteta (2021/2523(RSP)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0090_HR.html

Rezolucija Europskog parlamenta od 11. ožujka 2021. o proglašenju EU-a prostorom slobode za osobe LGBTIQ (2021/2557(RSP)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0089_HR.html

Rezolucija Europskog parlamenta od 14. rujna 2021. o pravima pripadnika zajednice LGBTIQ u EU-u (2021/2679(RSP)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0366_HR.html

Izveštaj o provedbi Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrica državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Upravni odbor za ljudska prava (CDDH) Vijeća Europe, studeni 2019. <https://rm.coe.int/combating-discrimination-on-grounds-of-sexual-orientation-and-gender-i/16809fb2b8>

Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Europe 2417 (2022): Suzbijanje rastuće mržnje prema LGBTI osobama u Europi. <https://pace.coe.int/en/files/29712/html>

Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/ expression or sex characteristics in Europe. Council of Europe & UNESCO, 2018. <https://rm.coe.int/prems-125718-gbr-2575-safe-at-school-a4-web/16809024f5>

School violence and bullying: Global status report. UNESCO, 2017. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246970>

Behind the numbers: Ending school violence and bullying. UNESCO, 2019. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483>

Bringing it out in the open: Monitoring school violence based on sexual orientation, gender identity or gender expression in national and international surveys. UNESCO, 2019. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000367493>